

KATEGORİLER SORUNU

Immanuel Kant ve Charles Sanders Peirce
Felsefeleri Ekseninde

Hatice KIRMACI

EskiYeni Yayınları: 124

KATEGORİLER SORUNU

Immanuel Kant ve Charles Sanders Peirce Felsefeleri Ekseninde

Hatice KIRMACI

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Nisan 2022

ISBN: 978-625-7673-36-5

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mahallesi Boyacılar Sokak No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

KATEGORİLER SORUNU

Immanuel Kant ve Charles Sanders Peirce
Felsefeleri Ekseninde

Hatice KIRMACI

Ankara 2022

Hatice KIRMACI

4 Ağustos 1982 tarihinde Fransa'nın Marsilya şehrinde doğdu. 2000 yılında Saint-Exupéry lisesinde fen eğitimini tamamladı. 2006 yılında Aix-Marseille Üniversitesine bağlı École Centrale de Marseille'den Yüksek Mühendislik (Ingénieur Généraliste) eğitimini “Sentetik Açıklımlı Radar Görüntülerinde Petrol Yüzeylerinin Sınır Belirlenimi/Ségmentation de nappes de pétrole dans des images de radar à ouverture synthétique” adlı proje üzerindeki çalışmasıyla tamamladı. Yine 2006 yılında “Tomografi ve Galex Uydusundan Elde Edilen Düşük Akım Verileri Durumunda Çok-spektrumlu Küplerin Rekonstrüksiyonu için Düzenleyici Fonksiyonların İncelenmesi/Étude de fonctions de régularisation pour la reconstruction de cubes multispectraux dans le cas de données à faible flux” adlı teziyle Fen Bilimleri Bölümünde Fizik ve Madde Bilimi/Optik ve Görüntü İşleme alanında çift anadal yüksek lisans programını tamamladı. Fransa'daki eğitim sürecinde elektromanyetik dalgalar, astromi ve parçacık fizik alanlarında araştırmalarda bulundu. 2013 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Uluslararası İlahiyat programını birincilikle tamamladı. 2015 yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde Araştırma görevlisi oldu ve bir süre Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde görev aldı. 2016-2017 yılları arasında bir yıl süreyle Aix-Marseille Üniversitesi kütüphanesinde, Gilles-Gaston Granger Louis Guillermit adlı felsefe araştırma merkezinde TÜBİTAK BİDEB desteği ile araştırmalarda bulundu. 2017 yılında Aix-Marseille Üniversitesi Felsefe Bölümü Epistemoloji ve Analitik Felsefe alanında “Kant Felsefesinde Olumsuzlama ve Olumsuzluk/Négation et négativité chez Kant” adlı çalışmasıyla yüksek lisansını tamamladı. 2021 yılında, Ankara Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Felsefe ve Din Bilimleri (Felsefe Tarihi) Anabilim Dalında “Kategoriler Sorunu: Immanuel Kant ve Charles Sanders Peirce Felsefeleri Ekseninde” adlı çalışmasıyla bütünlük doktora eğitimini tamamladı. 2022 yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesine Doktora Öğretim Üyesi olarak atandı ve hâlihazırda aynı fakültede görevine devam etmektedir.

Anneme, babama ve kardeşlerime sevgi ve saygularıyla...

Bu kitap, yazarın, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Felsefe ve Din Bilimleri (Felsefe Tarihi) Anabilim Dalında tamamlamış olduğu Kategoriler Sorunu: Immanuel Kant ve Charles Sanders Peirce Felsefeleri Ekseninde başlıklı (bütünleşik) doktora tezinden üretilmiştir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR -----	9
ÖN SÖZ-----	11
KATEGORİLER SORUNUNA GİRİŞ -----	15
Problematik ve Araştırmanın Konusu -----	15
Araştırmanın Önemi ve Konunun İzahı -----	33
Kategorilere İlişkin Çalışmalar ve Konunun Özgünlüğü -----	35
Araştırmanın Sınırları -----	42
Araştırmanın Amacı, İzlenilen Yöntem ve Terminolojik Açıklamalar	46

BİRİNCİ BÖLÜM

IMMANUEL KANT VE CHARLES S. PEİRCE FELSEFELERİNDE KATEGORİLERİN NELİĞİ VE UYGULANDIKLARI NESNELER ALANI

1.1. Kategorilerin Neliği Sorunu -----	51
1.1.1. Farklı Disiplinlerle İlişkili Olarak Kategorilerin İnşa Alanının Belirlenimi -----	51
1.1.2. Kategorilerin Neliği/Betimlenmesi -----	66
1.1.3. Nicelik ve Nitelik-----	100
1.1.4. Bağınıt/Reaksiyon ve Modalite-----	104
1.1.5. Kategorilerin Tanım Sorunu -----	105
1.1.6. Kant'ın Kategori-Türev Kavramlar ve Peirce'ün Kategori-Dejenere Kategoriler Ayrımı -----	112
1.2. Yargının Oluşum Sorunu -----	125
1.3. Kategorilerin Uygulandığı Nesnelere Alanı: Kant ve Peirce Kategorilerinin Eş Kaplımlı (Coextensive) Olmaları Üzerine ----	148
1.3.1. Kategorilerin Uygulandıkları Nesnelere Alanı -----	148
1.3.2. Kant'ın Kategorileri İnşa (Construction) Teşebbüsü ve Peirce Kategorilerinin Mekanik Alanından Örnekleri-----	164

İKİNCİ BÖLÜM
KATEGORİLERİN KAYNAĞI SORUNU,
KATEGORİ İLE NESNENİN BİRLEŞME ALANLARI,
KATEGORİLERİN MEŞRULUĞU (ÇIKARIMI), NESNELLİĞİ
VE REELLİĞİ SORUNLARI

2.1. Kategorilerin Kaynağı ve “Düşünüyorum” Sorunu -----	175
2.1.1. Kategorilerin Kaynağı Sorununun Ortaya Konuluşu ----	175
2.1.2. Yargı Fonksiyonları ve Tamalgının A Priori Sentetik Birliği İlkesi veya “Düşünüyorum” Yargısı -----	177
2.1.3. Peirce Açısından Kategorilerin Oluşumu -----	197
2.1.4. Temel Yargılar Olarak İzlenimler -----	202
2.1.5. Kant ve Peirce’e Göre Kategorilerin Kaynağı -----	207
2.2. Kategori ve Nesnenin Bir Araya Gelme Zeminleri -----	212
2.2.1. Tahayyül Alanında Kategoriler ile Nesnenin Bir Araya Gelişi -----	214
2.2.2. Olgu Alanında Kategoriler ile Nesnenin Bir Araya Gelişi --	221
2.2.3. Kant ve Peirce’e Göre Kategoriler ile Nesnelere Daimiliği-	229
2.3. Kategorilerin Meşruluğu, Nesnel Değeri ve Reelliği Sorunları ----	232
SONUÇ-----	255
KAYNAKÇA-----	279

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa aralığı
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
ed.	: Editör veya editörler
et. al.	: Latince “alius”un kısaltması olup, çalışmamızda “ve diğeri”, “ve diğerleri” anlamlarıyla, birden fazla yazarın oldu- ğunu ifade etmek için kullanılmıştır.
MS.	: Manuscript(s)/El Yazması
MÖ.	: Milattan önce
CRP	: <i>La Critique de la Raison Pure</i>
CP	: <i>Collected Papers of Charles Sanders Peirce</i>
WP	: <i>Writings of Charles S. Peirce: A Chrono- logical Edition</i>
HL	: <i>Pragmatism as a Principle and Method of Right Thinking: The 1903 Harvard Lectures on Pragmatism</i>
CCL	: <i>Reasoning and the Logic of Things: The Cambridge Conferences Lectures of 1898</i>

ÖN SÖZ

École Centrale de Marseille, Aix-Marseille Université'sinde aldığım matematik, fizik ve kimya alanlarında lisans ve yüksek lisans eğitimleri, Türkiye'de ilahiyat ve felsefe alanında çalışmam için temel teşkil etmiştir. Bu çerçevede matematik alanı, üzerinde çalıştığı nesnelerin mevcudiyetlerinden şüphe etmezken; fizik ve kimya alanları ise varsayılan bir nesnenin hangi bileşen ve hangi etkileşimlerle ortaya çıkabileceğini ölçülebilen büyüklükleri göstermesi bakımından dikkatimi çekmişti. Söz gelimi, parçacık fiziğine dair aldığım teorik ve pratik dersler, bana, henüz ölçülemeyen bir parçacığın teoride mevcut olduğunu; pratik fizikte ise söz konusu parçacığın var olmasının deneylerle tespit edilmesi gerektiğini, daha açık bir ifadeyle, teoride öne sürülenin pratik alana kattığı dinamiği anlamının önemini göstermişti. Yine söz konusu bilimlerle felsefe alanını birleştiren diğer bir nokta, araştırılan öznenin ayrı olup olmadığı ya da ne kadar ayrı olduğu sorusu olmuştur. Fiziğin bazı alanlarında, her ne kadar nesne öznenin ayrı olarak ele alınsa da öznenin nesnenin ayrı olamayacağı, ölçen ile ölçülenin birbirlerini etkileyebileceği fikrini, felsefe çalışmaları esnasında Charles Sanders Peirce'ün düşüncesiyle pekiştirmek mümkün olmuştur.

Araştırmalarımda, Peirce'ün, mantığa verdiği önem ve özellikle onun kategoriler meselesine ilişkin çalışmalarını tüm kariyeri boyunca devam ettirmesi dikkatimi çekmişti. Söz konusu dikkat, kategoriler konusuna aşinalığımı arttırdı ve meseleye dair pek çok metin okumasına başladım. Nihayet kategoriler konusunun, hem felsefesinin temel konusu olduğu hem de disiplinler arası bir alan olduğunu fark ettim

ve araştırmamı kategoriler sorunu üzerine, özellikle de Immanuel Kant ve C. S. Peirce'ün felsefeleri zaviyelerinden ele alarak tamamladım.

Elinizdeki bu çalışma, düşünülür dünya ile duyulur dünyalara ait farklı nesnelere bir arada ifade edilmesini sağlayan kategoriler sorununu, I. Kant ve C. S. Peirce felsefeleri ekseninde incelemeyi hedefler. Bu inceleme, kategorilerin mezkur her iki dünya nesnelere arasında nasıl bağlantı kurduklarına dair problematiğin çözümlenmesini amaçlar. Bu doğrultuda mesele, giriş kısmında belirtildiği gibi, araştırma hipotezinin çözümlenmesi açasından altı kısımda ele alınan alt sorunlara bölünmüştür. Her alt sorunda ortaya çıkan çözümler, çalışmamıza dair hipotezimizin farklı zaviyelerden geçerli kılınmasını hedefler.

Çalışmayı okuyup katkılarda bulunan, eğitim sürecimde ilmi ve manevi desteğini esirgemeyen danışmanım sayın Prof. Dr. Gürbüz Deniz'e içtenlikle şükranlarımı sunarım. Tavsiye, öneri ve desteğiyle tüm araştırma sürecimde yanımda olan sayın Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi'ye şükranlarımı sunarım. Çalışmanın bir kısmını okuması ve katkı sağlamasından dolayı, çalışma sürecimde müzakerelerde bulunduğum ve bir süre danışmanlığımı yapmış olan sayın Prof. Dr. Celal Türer'e, katkıları ve desteğiyle tüm araştırma sürecimde yanımda olan sayın Prof. Dr. şamil Dağcı'ya ve görüşlerinden dolayı sayın Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir'e teşekkür ederim. Çalışmayı okuyup değerlendiren sayın Prof. Dr. Müfit Selim Saruhan'a, sayın Prof. Dr. Mehmet Vural'a ve sayın Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Çelik'e şükranlarımı sunarım. Yine çalışmayı okuyup, dil ve anlam açasından kontrol eden ve katkılarda bulunan sayın Doç. Dr. Necati Demir'e, Sayın Doç Dr. Murat Kelikli'ye ve Sayın Uzm. Neşe Seçkin'e teşekkür ederim.

Araştırma sürecimde Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde eğitim veren ve manevi desteğini hissettiğim öğretim üyelerine; çalışmamın sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için süreç içerisinde gerekli izin ve imkânları sunan Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne, İlahiyat Fakültesi Dekanlığına, Felsefe ve Din Bilimleri Bölüm Başkanlığına, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Rektörlüğüne, İlahiyat Fakültesi Dekanlığına ve Felsefe ve Din Bilimleri Bölüm Başkanlığı'na şükranlarımı sunarım. Ayrıca Fransa'da araştırma yapma imkânı bulduğum Aix-Marseille Üniversitesi'ne ve davet mektubu gönderen sayın Prof. Dr. Isabelle Pariente-Butterlin'e ayrıca teşekkür ederim. Yine kitabın yayınlanma aşamasında değerli katkılarından dolayı sayın Hüseyin Nazlıaydın'a ve emeği geçen Eskiyeşi Yayınları çalışanlarına şükranlarımı sunarım. Nihayet, 2214-A yurt dışı araştırma bursu ile çalışmama yurt dışı desteği sağlayan TÜBİTAK BİDEB'e teşekkürlerimi arz ederim.

Tüm eğitim sürecimde en iyi şekilde yetişmem için emek ve çaba sarf eden güzel aileme minnetlerimi sunarım.

Hatice KIRMACI